

Корупція в політиці — явище стійке, але поборне?

Інтерв'ю, д-р Міхаель Кос (Michael Kos)

Др Які прояви й форми політичної корупції відомі нам у Німеччині та інших країнах ЄС? Які є «сірі зони», що варто змінити в контексті фінансування партій, лобізму та побічної діяльності політиків? Відповіді на ці запитання дає у своєму письмовому інтерв'ю доктор Міхаель Кос, політолог із Мюнхенського університету Людвіга й Максиміліана. Крім того, він докладніше розглядає роль (організованого) громадянського суспільства в запобіганні політичній корупції та її подоланні й називає результативні стратегії протидії панівним формам корупції в політиці.

Яких — загальнонімецьких — категорій, проявів і практик набуває корупція в політиці?

Дуже узагальнено, про політичну корупцію можна говорити тоді, коли особи, що обіймають політичні посади або мають політичні мандати, незаконно приймають щось із метою отримати зиск або уникнути витрат. Незаконність — необхідна умова, тому є певний простір для маневру, корупційна «сіра зона». Без сумніву, до політичної корупції належать насамперед так звані відкати — оплата на знак подяки за надання політиком певних переваг. Класичний приклад — «аванс» або «подяка» за розміщення публічних замовлень. Тому в політичній корупції дуже часто замішані будівельні підприємства й постачальники озброєння, адже вони значною мірою залежать від публічних замовлень. Це не завжди виглядає як занесення важелезних валіз із грошима. Часто йдеться про опосередковане надання чогось, що має грошовий еквівалент (особливо у виборчих кампаніях — наприклад, надання до розпорядження персоналу, інфраструктури, транспортних засобів тощо). Друга велика сфера політичної корупції — незаконне використання державної інфраструктури політичними суб'єктами у власних цілях, зокрема з метою здобуття переваги на виборчих змаганнях або одержання певних «дружніх послуг».

Які форми політичної корупції відомі нам у Німеччині та інших країнах ЄС?

Усі вищезазвані. Змінилася лише їхня інтенсивність, принаймні на національному рівні. Так, «відкати» з будівельної галузі аж до 1980-х років були головним джерелом доходів французьких партій. У 1950-і й 1960-і роки в Німеччині так звані громадянські об'єднання приховували пожертви підприємств партіям і завдяки своєму статусу некомерційних організацій ще й зменшували свою базу оподаткування на відповідні суми. Схоже на те, що в Західній Європі така системна корупція відійшла в минуле, але, наприклад, у Румунії ще на початку 2017 року сотні тисяч людей регулярно виходили на вулиці, протестуючи проти такої практики. Досі я

говорив лише про національний рівень. Однак нещодавній приклад Регенсбург'а показав, що на місцевому рівні досі є структурна корупція: одна регенсбурзька будівельна компанія не один рік платила «відкати» бургомістру. Скидається на те, що бургомістр від СДПН, обраний 2008 року, просто прийняв естафету у свого попередника від ХСС і дещо вдосконалив фінансову «співпрацю» з будівельною галуззю.

Які «сірі зони», на Ваш погляд, потрібно освітлити й урегулювати?

Особливо уразливі є дві сфери: по-перше, потрібно чітко розмежувати «політику» й «бізнес». Ніхто не має справляти враження, наче йде в політику для продовження власної господарської діяльності чи навпаки, наче йде в бізнес, бо має добрі політичні зв'язки, які забезпечать конкурентну перевагу. По-друге, це сфера лобізму. Не піддається сумніву: у законодавчому процесі мають урахувувати й економічні інтереси. Однак так само безсумнівним має бути й те, що зацікавлені виборці або представники ЗМІ потребують можливості відстежувати, хто й коли впливав на той чи інший законопроект.

Які найрезультативніші стратегії, «найкраща практика» протидії панівним формам корупції в політиці?

Не давати себе заплутати. Протидія політичній корупції потребує чималого часу, адже в короткочасній перспективі перевагу завжди має корупціонер. Однак якщо вдатися до географічного та хронологічного порівняння, можна побачити, що в довгостроковій перспективі справи зазвичай урегулюють, бо це найкраще розв'язання й для політиків — якщо вони напевне знають, що їхні конкуренти теж гратимуть за правилами. Важливі в цьому процесі життєздатне громадянське суспільство та незалежне правосуддя. Перше завжди має викривати неправильну поведінку, друге має бути в змозі покарати за неї. Самі правила нікого не залякають.

Постійно чути критику фінансування партій, лобізму або побічної діяльності політиків. Які треба поставити цілі й запровадити правила, щоб кинути світло на ці «сірі зони»?

Насамперед потрібно подбати про «карантин» для колишніх посадовців. Якщо можна вільно переходити між політикою та бізнесом, ніщо не перешкоджає «плеканню політичного ландшафту» (під цим евфемізмом у Німеччині розуміють непрозоре переплетення інтересів). Слід також подумати про обмеження максимального розміру пожертв партіям. Починаючи з певних сум стає важко розуміти, чому хтось жертвує гроші, не очікуючи нічого на обмін. Тим паче, порогові суми, після перевищення яких жертводавців необхідно поіменно зазначати у звітах, часто аж занадто високі. Зрештою, ліміти в 10 тисяч євро й більше так і запрошують обходити правила, наприклад, дроблячи пожертви. А ще ж є спонсорство, яке взагалі не регулюється законом. Надходження від спонсорів слід прирівняти до пожертв, тобто у звітності має бути окремий розділ із поіменним зазначенням спонсорів, які надали чималі суми. Насамкінець слід звернути увагу на так званий законодавчий слід — обов'язок без прогалин документувати історію законопроекту, зокрема вплив лобістів, які одержують доступ до політичних суб'єктів лише тоді, коли вони готові до цього.

Яку роль відіграє (організоване) громадянське суспільство в запобіганні політичній корупції і боротьбі проти неї? Чи могли б Ви навести приклад?

Багато досягається вже тоді, коли держави зі свого боку беруть ініціативу й запроваджують режим моніторингу. У цьому плані варто вітати ініціативу «Група держав проти корупції» (Group of States against Corruption — GRECO) у Раді Європи. Регулярне оцінювання, що його здійснює команда GRECO, дає змогу порівнювати стан протидії політичній корупції в різних країнах — членах Ради Європи в різний час, дивлячись як на формальні правила, так і на їх практичне застосування. Звісно, такі ініціативи — завжди лише перший крок. Якщо почин не підхоплять суб'єкти громадянського суспільства, спроможні тиснути на ухвалювачів політичних рішень, навіть найкращі аргументи не допоможуть. Коли все обмежується висловленням незадоволення, політики можуть просто перечікувати несприятливий час. Набагато більше користі дає постійна та методична діяльність таких організацій, як Transparency International (TI). TI — глобальна неурядова організація, яка, проте, має національні, регіональні й тематичні відділення. Це має низку переваг: по-перше, TI може специфічно реагувати на ті чи ті групи проблем. По-друге, існує можливість вибудовувати тривалі стосунки з політичними суб'єктами. Лише так узагалі можна переконати політиків у довготривалій користі деяких запобіжних заходів. Прикладом може служити спонсорська підтримка партій у Німеччині, яка, незважаючи на скандали, й дотепер лишається нерегульованою. У перебігу ще одного скандалу соціал-демократи запропонували законопроект, що передбачає як урегулювання спонсорства, так і запровадження «законодавчого сліду». Повірити в те, що всі інші партії легко погодилися ухвалити цей проект, може лише безнадійний оптиміст. Але його вже подали, і німецьке відділення TI, яке вже давно обстоює ці ідеї, має додатковий важіль для переконання партій. Головне тут — терпіння.

Д-р Міхаель Кос

Д-р Міхаель Кос вивчав політологію, історію та право у вишах Геттінгена, Безансона та Уппсали. Із квітня 2013 року д-р Кос працює в Інституті політології ім. Ганса й Софі Шолль Мюнхенського університету Людвіга й Максиміліана, розглядаючи переважно проблематику політичних партій і парламентів.

© Європейська Академія Берліна, 2017
У статті відображено точку зору автора.

Контакт

ЄВРОПЕЙСЬКА АКАДЕМІЯ БЕРЛІНА
Bismarckallee 46/48
D-14193 Berlin-Grunewald (Берлін)
Т.: +49 30 8959510
eab@eab-berlin.eu
www.eab-berlin.eu